

अध्याय 27

भागवत र विष्णुसहस्रनाम दिएर
अनुगृहीत गर्नु, गीता रहस्य, खापर्डे।

यो अध्यायमा श्री साईबाबाले कसरी धार्मिक ग्रन्थहरूलाई आफ्नो करस्पर्श (हातको छुवाइ) ले पवित्र गरेर आफ्ना भक्तहरूलाई पाठ गर्न दिनु भै अनुगृहीत गर्नुभयो भन्ने कुरा बताइएको छ। साथै अरू कैयौं घटनाहरूको उल्लेख गरिएको छ।

प्रारम्भ

समुद्रामा नुहाउनाले सम्पूर्ण तीर्थहरू तथा पवित्र नदीहरूमा नुहाएको पुण्य प्राप्त हुन जान्छ भन्ने विश्वास जनसाधारणको छ ठीक यसरी नै सद्गुरुका चरणको आश्रय लिनाले मात्र तीनै शक्तिहरूलाई (ब्रह्मा, विष्णु र महेश्वर) र परब्रह्मलाई ढोगेको श्रेय सजिलैसँग प्राप्त हुन जान्छ।

श्री सच्चिदानन्द साई महाराजको जय होओस्। वहाँ त भक्तहरूको लागि कामकल्पतरु (जुनसुकै इच्छा पूर्ति गर्ने कल्पवृक्ष), दयासागर (दयाका समुद्र) र आत्मज्ञान दिने हुनुहुन्छ। हे साई! हजूरले आफ्नो कथाहरू सुन्नमा मेरा श्रद्धा जगाइदिनुहोस्। घनघोर वर्षा ऋतुमा जसरी चातक (चखेवा) पक्षी स्वाती नक्षत्रमा परेको केवल एक थोपा पानी पिएर प्रसन्न हुन जान्छ, त्यसरी नै आफ्नो कथाहरूका सारको समुद्रबाट निस्केको एउटा जलकणको पनि हजार अशु दिनुहोस् जसद्वारा पाठकहरू र श्रोताहरूको हृदय तृप्त भएर प्रसन्नताले भरिपूर हुन जाओस्। शरीरबाट पसिना बग्न लागोस्, आँसुले आँखा भरियून, प्राणको स्थिरता पाएर चित्त एकाग्र हुनजाओस् र पलपलमा रोमान्च भएर उठोस्। यस्तो सात्त्विक भाव सबैमा जगाइदिनुहोस्। परस्परमा हुने वैमनस्य तथा ठूलो र सानो भन्ने

वर्ग भेदभाव नाश गरिदिनुहोस्, जसबाट उनीहरू सबै हजूरका भक्तिमा रोउन, सुक्क गरून् र थरभर काँपून्। यदि यी सवभाव उत्पन्न हुनलागे भने यसलाई गुरु-कृपाको लक्षण जान्नुहोस्। यी भावहरूलाई अन्तःकरणमा उदाएको देखेर गुरु अत्यन्त प्रसन्न भै तपाईंलाई आत्मज्ञानतिर अग्रसर गराउनु हुनेछ। मायाबाट मुक्त हुने एकमात्र सजिलो उपाय अनन्य भावले केवल श्री साईबाबाको शरणमा जानु नै हो। वेद वेदान्तले पनि मायारूपी सागरबाट पार उतार्न सक्तैनन्। यो काम त केवल सद्गुरुद्वारा नै सम्भव हुन्छ। सम्पूर्ण प्राणीहरूमा र वस्तुहरूमा ईश्वर-दर्शन गर्ने योग्य बनाउने क्षमता केवल उनैमा नै छ।

पवित्र ग्रन्थहरू दिइनु

गएको अध्यायमा बाबाको उपदेशको शैलीको नवीनता (नयाँपन) को जानकारी भैसकेको छ। यो अध्यायमा त्यसको केवल एउटा उदाहरणको मात्र वर्णन गर्दछु। भक्तहरूलाई जुन विशेष ग्रंथ पाठ गर्नुपर्नेहुन्थ्यो, त्यसलाई उनीहरू बाबाका करकमलमा चढाउँथे। अनि यदि बाबाले त्यसलाई आफ्नो करकमलले छोएर फर्काइ दिनुभयो भने मात्र उनीहरू त्यसलाई स्वीकार गर्दथे। त्यसपछि यस्तो ग्रंथको पाठ सधै गरिमा बाबा सदैव उनीहरूको साथमै हुनुहुनेछ भन्ने भावना उनीहरूको हुनजान्थ्यो।

एकपटक काका महाजनी श्री एकनाथी भागवत लिएर शिरडी आए। शामाले यो ग्रन्थ अध्ययनको लागि उनीसँग लिए र त्यो लिएर नै, उनी मसजिदमा पुगे। त्यसपछि बाबाले त्यो ग्रन्थ शामाबाट लिनुभयो र आफूले त्यसलाई छोएर केही विशेष पृष्ठहरू हेरी त्यसलाई जतनसँग राख्ने आज्ञा दिएर फिर्ता दिनुभयो। शामाले बाबालाई यो ग्रन्थ काका साहेबको हो र उनीलाई यो फिर्ता दिनु पर्ने छ भने। अनि बाबाले भन्नुभयो- “होइन, होइन, यो ग्रन्थ त म तिमीलाई दिँदैछु। तिमीले यसलाई सावधानीपूर्वक आफूसँग राख। यो तिम्रो लागि अत्यन्तै उपयोगी सिद्ध हुनेछ।”

केही दिन पछि काका महाजनीले फेरि श्री एकनाथी भागवतको अर्को प्रति लिएर आई बाबाका करमा चढाए। यसलाई बाबाले प्रसाद स्वरूप फिर्ता दिएर उनीलाई पनि त्यसलाई होशियारपूर्वक जतनसँग राख्ने आज्ञा दिनुभयो। साथै उनीलाई यो तिमीलाई उत्तम स्थितिमा पुऱ्याउन सहायक सिद्ध हुनेछ भनी आशुवासन दिनुभयो। काकाले बाबालाई ढोगेर त्यसलाई स्वीकार गरे।

शामा र विष्णुसहस्रनाम

शामा बाबाका आत्मीय भक्त थिए। यसकारण बाबा उनीलाई एक विचित्र ढंगले विष्णुसहस्रनाम प्रसाद रूपमा दिने कृपा गर्न चाहनु हुन्थ्यो। त्यसैबेला एउटा रामदासी आएर केही दिन शिरडीमा बसे ती नित्य (सधै) नियमानुसार बिहान सबेरै उठ्थे र हातमुख धोएपछि नुहाएर गेरुवा वस्त्र लगाउँदथे अनि शरीरमा भष्म लगाएर विष्णुसहस्रनामको जप गर्ने गर्थे। तिनी अध्यात्म रामायणको पनि श्रद्धापूर्वक सधै पाठ गर्ने गर्दथे र धेरैजसो यिनै ग्रन्थहरूनै पढ्ने गर्दथे।

केही दिन पछि बाबाले शामालाई पनि “विष्णुसहस्रनाम” सँग परिचित गराउने विचार गरी रामदासीलाई आफ्नो नजिक बोलएर उनीलाई “मेरो पेटमा अत्यन्त पीडा भैरहेको छ। सोनामुखीको सेवन नगरिन्जेल मेरो कष्ट हट्ने छैन” भन्नुभयो। अनि रामदासीले आफ्नो पाठ स्थगित गरेर औषधि लिन बजार तर्फ गए। त्यसैबेला बाबा आफ्नो आसनबाट उठ्नुभो र उनले (रामदासीले) पाठ गर्ने ठाउँमा गई वहाँले विष्णुसहस्रनामको त्यो सानो पुस्तक उठाएर फेरि आफ्नो आसनमा विराजमान भई शामालाई भन्नलाग्नुभयो- “यो पुस्तक अमूल्य र मनले चाहेको फल दिने खाले छ। यसैले म यो पुस्तक तिमीले नित्य पाठ गर भन्नका लागि तिमीलाई दिँदैछु। एकपटक म ज्यादै विरामी भएको बखतमा मेरो हृदय घडकन लाग्यो। मेरो प्राण पखेरू (प्राणपक्षी) उड्न लागेकै अवस्थामा मैले यो सद्ग्रन्थलाई आफ्नो छाती माथि राखे। कस्तो सुख दियो यसले। त्यसबेला मलाई मानो अल्लाहले आफैं पृथ्वीमा आएर मेरो रक्षा गर्नुभयो भने जस्तो लाग्यो।

यसैकारण यो ग्रन्थ म तिमीलाई दिइरहेछु। यसलाई केही बिस्तारै बिस्तारै, कमभन्दा कम एक श्लोक हरएक दिन अवश्य नै पढ्नु। यसबाट तिम्रो ज्यादै भलो हुनेछ।”

त्यसपछि ग्रामाले भन्नलागे-“मलाई यो ग्रन्थको अवश्यकता छैन। किनभने यसको स्वामी रामदासजी एउटा पागल, हठी र ज्यादै रिसाहा व्यक्ति छन्। उनी अहिले नै आएर व्यर्थमा लड्न तैयार हुनेछन्। अल्पशिक्षित (थोरै मात्र शिक्षित) भएकोले म संस्कृत भाषामा लेखिएको यो ग्रन्थ पढ्न पनि सक्तन।”

बाबा मेरो र रामदासजीको बिच मनमुटाव गराउन चाहनुहुन्छ, त्यसैले नै यो नाटक रचनु भएको हो भन्ने ग्रामाको धारणा थियो। उता बाबा भने “येनकेन प्रकारेण” (जे जसो गरी विष्णुसहस्रनाम उनको घाँटीमा राखिदिन चाहनुहुन्थ्यो। वहाँ त आफ्नो एउटा अल्प शिक्षित आत्मीय भक्तलाई सांसारिक दुःखबाट मुक्त गरिदिन चाहनुहुन्थ्यो। ईश्वरको नामको जपको महत्व त सबैलाई जानकारी नै छ। यसले हालीलाई पापबाट बचाएर खराब आचरणबाट हामीलाई रक्षा गरी जन्म मृत्युको बन्धनबाट छुटाई दिन्छ। यो आत्मशुद्धिको लागि एउटा उत्तम साधन हो, जसमा न कुनै सामग्रीको आवश्यकता छ, न कुनै नियमको बन्धन नै। योभन्दा बढी सजिलो र प्रभावकारी साधन कुनै पनि छैन। बाबाको इच्छा त ग्रामाबाट यो साधना गराउने थियो। तर ग्रामा: यसो गर्न चाहन्नथे। यसैले बाबाले उनीमाथि दबाव पार्नु भयो।

यस्तो पनि धेरै पटक सुनिएको छ कि धेरै पहिले श्री एकनाथ महाराजले पनि आफ्नो एउटा छिमेकी ब्राह्मणलाई विष्णुसहस्रनामको जप गर्नको लागि आग्रह गरी उनको रक्षा गर्नु भएथ्यो। विष्णुसहस्रनामको जप चित्त शुद्धिको लागि एउटा श्रेष्ठ तथा स्पष्ट बाटो हो। यसैले बाबाले ग्रामालाई अनुरोध गरेर नै यसको जपगर्न तयार पार्नु भयो। रामदासी बजारबाट तुरून्त सोनामुखी लिएर फर्किए। त्यही बसिरहेका अण्णा चिंचणीकर पूरै नारद मुनि जस्तै नै थिए। उनले नै माथि घटेको घटनाको सम्पूर्ण बृतान्त रामदासीलाई बताई दिए।

रामदासी रिसको झोंकमा आएर शामातिर लम्किएर भन्नलागे “बाबाद्वारा पेट दुखेको बहानामा मलाई औषधि लिन पठाउने यो काम तिम्रै हो। यदि तिमिले पुस्तक फर्काएनौ भने म तिम्रो टाउको फोर्दिने छु।”

शामाले उनीलाई शान्तिपूर्वक सम्झाए। तर उनले भन्नु व्यर्थ नै भयो। अनि बाबाले प्रेमपूर्वक भन्नुभयो- “ए रामदासी! यो के कुरा हो? किन उपद्रव मच्चाइ रहेका छौ? के शामा हाम्रा बालक होइनन्? तिमि उनीलाई नाहक किन गाली गरिरहेका छौ? मलाई त तिम्रो स्वभाव नै उपद्रवी रहेछ कि जस्तो पो लाग्यो। के तिमि नरम र कोमल वचन बोल्न सक्तैनौ? तिमि सधैं यी पवित्र ग्रन्थहरूको पाठ गर्छौ र पनि तिम्रो चित्त अशुद्ध नै छ हो? जब तिम्रो इच्छा नै तिम्रा वशमा छैनन् भने तिमि रामदासी भयौ कसरी? तिमिलाई त सम्पूर्ण वस्तुहरूबाट वैराग्य हुनुपर्दछ। तिमिलाई यो पुस्तक प्रति यस्तो विघ्न मोह छ, यो कस्तो विचित्रको कुरा हो। सच्चा रामदासीले त ममता त्यागेर समदर्शी (सबैलाई समानरूपले हेर्ने) हुनु पर्दछ। तिमि त ऐले बालक शामासँग एउटा सानो पुस्तकको लागि नै झगडा गरी रहेका छौ। जाऊ, आफ्नो आसनमा बस। पैसाले पुस्तक त अनेकौं पाइन सकिन्छ, तर मानिस त सकिन्न नि। राम्रो विचार गर्ने बनेर विवेकशील बन। पुस्तकको मोल नै के छ र ? त्यो पुस्तकसँग शामालाई के प्रयोजन हुने कुरा भयो र। तिमिलाई यो पुस्तक सम्पूर्ण नै कन्ठस्थ छ भन्ने सोचेर मैले आफैले उठाएर यो पुस्तक शामालाई दिएको हूँ। यो पाठ गरेर शामालाई केही लाभ हास् भने र नै मैले यो उनीलाई दिएको हूँ।

बाबाका यी शब्द कति कोमल र कति मार्भिक हुनुको साथै कति अमृत तुल्य छन्। यिनको प्रभाव रामदासी उपर पन्यो। उनी चूप भए र अनि शामालाई म यसको सट्टामा पंचरत्नी गीताको एक प्रति स्वीकार गर्नेछु भने। त्यो सुनी शामाले पनि प्रसन्न भएर भने “एउटा मात्रै किन म त तिमिलाई यसको सट्टा दशप्रति दिन तयार छु।”

यसरी यो विवाद त शान्त भयो। तर अब रामदासीले उनीलाई कहिल्यै विचारमा न आएको पुस्तक पंचरत्नी गीताको लागि यत्रो आग्रह किन गरे? साथै मसजिदमा प्रत्येक दिन

धार्मिक ग्रन्थहरूको पाठगर्ने उनी बाबाको अगाडि नै यत्रो उत्पात मच्चाउन किन उतारू भए भन्ने यो प्रश्न खडा हुन्छ। यो दोषको निराकरण कसरी गर्ने र कसलाई दोषी ठहर्‍याउने भन्ने कुरा हामी जान्दैनौं। हामीले त केवल यति नै जान्न सक्यौं कि यदि यो तरीकालाई नपछ्याइएको भए विषयको महत्त्व र ईश्वर-नामको महिमाकोसाथै शामालाई विष्णुसहस्रनाम पाठ गर्ने शुभ अवसर नै प्राप्त हुँदैनथ्यो। यसबाट बाबाको उपदेशको शैली र त्यसको प्रक्रिया अद्वितीय छ भन्ने लाग्छ।

शामाले विस्तार विस्तार यो ग्रन्थको यति अध्ययन गरे र उनीलाई यस विषयको यति ज्ञान हुन गयो कि श्रीमान् बूटी साहेबका जुवाई प्रोफेसर जी.जी. नारके एम.ए. (इन्जिनिएरिङ्ग कलेज, पूना) लाई पनि यसको वास्तविक अर्थ बुझाउनमा पूर्ण सफल भए।

गीता रहस्य

जो भक्त ब्रह्मविथा (अध्यात्म) अध्ययन गर्दथे, तिनलाई बाबा सदैव प्रोत्साहित गर्नुहुन्थ्यो। यसको एउटा उदाहरण यस्तो छ। एक समय बापू साहेब जोगको एउटा पार्सल आयो जसमा श्रीलोकमान्य तिलककृत गीता भाष्यको एक प्रति थियो। त्यसलाई काखीमा च्यापेर उनी मसजिदमा आए। अउनले चरण दर्शन गर्न झुक्दा त्यो पार्सल बाबाको श्रीचरणमा खस्न पुग्यो। अनि बाबाले “यसमा के छ?” भनेर उनीलाई सोध्नुभयो, श्री जोगले तुरून्तै पार्सलबाट त्यो पुस्तक निकाले र बाबाका करकमलमा राखिदिए। बाबाले केहीबेर त्यसको केही पृष्ठ हेर्नु भएर जेबबाट एक रूपियाँ निकाली त्यो पुस्तकमा राखेर जोगलाई फर्काइदिनुभयो र साथै भन्नुभयो- “यसलाई ध्यानपूर्क अध्ययन गर्दैदहू, यसबाट तिम्रो कल्याण हुनेछ।”

श्रीमान् तथा श्रीमती खापर्डे

एकपटक श्री दादा साहेब खापर्डे आफ्नो परिवार सहित शिरडी आए र केही महिना वहीं बसे। उनको बसाइको नित्य कार्यक्रमको विवरण श्रीसाईलीला पत्रिकाको प्रथम भागमा प्रकाशित भएको छ। दादा कुनैसामान्य व्यक्ति थिएनन् उनी एक धनाढ्य व्यक्ति हुनुको साथै अमराबती (बरार) का सुप्रसिद्ध वकील र केन्द्रीय धारासभा (दिल्ली) का सदस्य थिए। उनी विद्वान् र सिपालु वक्ता पनि थिए। यत्रो गुणी भएर पनि उनीलाई बाबाको अगाडि मुख खोल्ने साहस हुँदैनथ्यो। धेरैजसो भक्तगण त बाबाबाट हरएक बेला आफ्नो शंकाको समाधान गराउने गर्दथे। केवल तीन व्यक्ति खापर्डे, नूरकर र बूटी नै यस्ता व्यक्ति थिए जो सदैव चुप लागीहन्थे। साथै अति विनम्र र असल प्रकृतिका व्यक्ति थिए।

दादा साहेब विद्यालय स्वामीद्वारा रचिएको अद्वैत वेदान्त दर्शनको पन्चदशीनामको प्रसिद्ध संस्कृत ग्रन्थको विषय वस्तु अरूलाई बुझाउने गर्दथे। तर बाबाको नजिक मसजिदमा आएपछि उनले एक शब्द पनि उच्चारण गर्न सकेनन्। वास्तवमा वेदवेदान्त आदिमा जतिसुकै पारगत भएको व्यक्ति भए पनि ब्रह्मपदमा पुगेका व्यक्तिको अगाडि उसको सुक्का ज्ञानले प्रकाश दिन सक्तैन। दादा चार महिना तथा उनकी पत्नी सात महिना शिरडीमा बसे। उनीहरू दुबैजना आफ्नो शिरडी प्रवासबाट अत्यन्त प्रसन्न थिए। श्रीमती खापर्डे श्रद्धालु तथा पूरा भक्त थिइन्। यसैले उनको साईचरणमा अत्यन्त प्रेम थियो। हरएक दिन मध्याह्नमा उनी स्वयं नैवेद्य लिएर मसजिदमा जान्थिन्। अनि बाबाले त्यो ग्रहण गर्नु भएपछि मात्र उनी फर्केर आफ्नो भोजन गर्ने गार्थिन्। बाबा उनको अटल श्रद्धाको झाँकी अरूहरूलाई पनि देखाउन चाहनुहुन्थ्यो। एकदिन मध्याह्नमा उनी उपमा, पूरी, भात, सार (जारी, ज्वानु, खुर्सानी, लसुन र प्याजले ज्ञानेको मुग वा मसुरीको दाल), खीर र खाने कुरा लिएर मसजिदमा आइन्।

अरू दिनमा त भोजन ज्यादा जसो घण्टैसम्म बाबाको प्रतीक्षामा पडिरहन्थ्यो। तर त्यो दिनमा त बाबा तुरुन्तै उठ्नुमो र भोजनको ठाउँमा आएर आसन ग्रहण गर्नुभयो। अनि

थालीबाट कपडा हटाएर वहाँले रूचिपूर्वक भोजन गर्न प्रारम्भ गरिदिनुभयो। त्यो देखेर श्यामाले भन्नलागे “यो पक्षपात किन? अहुरूको थालीहरूमा हजूरको नजरसम्म पनि पढैन, उल्टो तिनलाई फेंकिदिनुहुन्छ। तर आज यो भोजनलाई हजूरले बडो उत्सुकता र रूचिपूर्वक खाइरहनु भएको छ। आज यी बाई (भद्र महिला) को भोजन हजूरलाई स्वादिष्ट किन लाग्यो? यो विषय त हामीहरूको लागि एउटा समस्या बन्न पुगेको छ।” त्यसपछि बाबाले यस्तो प्रकारले संज्ञाउनु भयो:-

“साँच्चैँ नै यो भोजनमा एउटा विचित्रतानै छ। पूर्वजन्ममा यी बाई एउटा व्यापारीकी मोटी गाई थिइन्। तिनले ज्यादै धेरै दूध दिन्थिन्। पशुयोनि त्यागेर त्यो गाईले एउटा मालीको परिवारमा जन्म लियो। त्यो जन्मपछि फेरि यो एउटा क्षत्रिय वंशमा जन्मन पुग्यो र केटीरूपको त्यसको एउटा व्यापारीसँग विवाह हुन गयो। धेरैकालपछि यीसँग भेट भएको छ। यसैले यिनको थालीबाट प्रेमपूर्वक चारगाँस त खान देऊ।”

यस्तो विवरण बयान गरेर बाबाले पेटभरि भोजन गर्नुभयो र हात मुख धोएर तृप्तिका चारपाँच डकार निकाली वहाँ फेरि आफ्नो आसनमा आएर विराजमान हुनुभयो (बस्नुभयो) अनि श्रीमती खापर्डेले बाबालाई डोगिन् र वहाँको पाउको सेवा गर्न लागिन्। बाबा उनीसँग वार्तालाप गर्न लाग्नुभयो र त्यसको साथसाथमा उनको हात पनि मिच्च लाग्नुभयो। यसरी परस्परमा सेवा गरिएको देखेर श्यामा मुस्कुराउन लागे र बोले पनि “हेर्नोस् त ! भगवान् र भक्त एकले अर्काको सेवा गरिएको यो अद्भुत दृश्य” भनेर।

श्रीमती खापर्डेको आफ्नो सेवाप्रति सच्चा लगनशीलता देखेर बाबाले अत्यन्त कोमल तथा मधुर शब्दमा आफ्नो श्रीमुखबाट भन्नलाग्नुभयो- “अब सदैव-राजाराम, राजारामको जप गर्ने गर। यदि तिमीले यसको अभ्यास नियमित रूपले गर्नु भने तिमीलाई आफ्नो जीवनको ध्येयको प्राप्ति अवश्य हुन जानेछ। तिमीलाई पूर्ण शान्ति प्राप्त भएर ज्यादै नै लाभ हुनेछ।”

आध्यात्मिक विषयहरूसँग अपरिचित व्यक्तिहरूको निमित्त यो घटना साधारण जस्तो लाग्छ। तर शास्त्रीय भाषामा यो “शक्तिपात्” नामले जानिन्छ अर्थात् गुरुद्वारा शिष्यमा शक्ति संचार गरिनु। बाबाका ती शब्द कति शक्तिशाली र प्रभावकारी थिए जो एकछिन मै हृदय- कमलमा प्रवेश हुन पुगेर त्यहाँ दुसाए पनि। यो घटना गुरु-शिष्य सम्बन्धको आदर्श झल्काउने हो। गुरु-शिष्य दुबैले एकले अर्कालाई अभिन्न जानेर प्रेम र सेवा गर्नुपर्दछ, किनभने उनीहरू दुईमा केही भेद छैन। उनीहरू दुबै अभिन्न र एक नै हुन् जो कहिल्यै छुट्टिन सक्तैनन्। शिष्यले गुरुदेवका चरणमा आफ्नो शिर राखिरहेको दृश्य त केवल बाहिरी दृश्य मात्र हो। भित्री दृष्टिबाट त दुबै परस्परमा अभिन्न र एकै हुन्। जसले उनीहरूको विच भेद समझिन्छ, त्यो अझै अपरिपक्व र अपूर्ण नै हुन्छ।

श्री सद्गुरु साईनाथमा अर्पण होओस्।
मंगल होओस्॥